

MEHMED ÂKİF ERSOY

SAFAHÂT

HAZIRLAYAN
FATİH BAYHAN

SAFAHAT

İÇİNDEKİLER

- Yeni Dönem *Safahât*'a Başlarken / 9
Yeni Bir Safha
Safahât / 15
Mehmed Âkif Ersoy Kronolojisi / 25

BİRİNCİ KİTAP SAFAHÂT / 39

- “Bana Sor Sevgili Kâri” /42
Fâtih Câmii / 43
Hasta / 47
Tevhîd Yâhud Feryâd / 52
Küfe / 57
Durmayalım! / 61
Hasır / 64
Geçinme Belâsı / 67
Meyhâne / 70
Mezarlık / 75
Bayram / 79
Hasbihâl / 83
Selmâ / 87
Merhum İbrâhim Bey / 90
Azim / 97
Seyfi Baba / 99
İnsan / 104
Kör Neyzen / 107
Acem Şâhı / 109
İstibdâd / 113
Hürriyet / 121
Kocakarı İle Ömer / 123
Ezanlar / 130
Cânan Yurdu / 133
Bir Mersiye / 136
Dirvâs / 139

Mahalle Kahvesi / 143
Köse İmam / 153
Nazım Parçaları
Ressam Haklı / 159
Bir Mezar Taşına Yazılmış İdi / 160
Bir Resmin Arkasına Yazılmış İdi / 160
Şâir Huzûrunda Münekkîd / 161
Bu Da Bir Mezar Taşı İçin Yazılmış İdi / 162
Gül, Bülbül / 162
Tercümedir / 163
Tercümedir / 163
Hüsrân-ı Mübîn / 163
Âhiret Yolu / 164
İstiğrâk / 168
Âmin Alayı / 170
Hasbihâl / 172
Bebek Yâhud Hakk-ı Karâr / 174
Yemişçi İhtiyar / 178
İ'tirâf / 178

İKİNCİ KİTAP SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE / 179

Süleymâniye Kürsüsünde / 181

ÜÇÜNCÜ KİTAP HAKKIN SESLERİ / 219

“İlâhî, Emrinin Âvâre Bir Mahkûmudur Âlem” / 221
“Geçenler Varsa İslâm'ın Şu Çiğnenmiş Diyârından” / 224
“Üç Beyinsiz Kafanın Durdine, Üç Milyon Halk” / 228
“Âtiyi Karanlık Görerek Azmi Bırakmak” / 233
“Yâ Râb, Bu Uğursuz Gecenin Yok Mu Sabâhı?” / 236
“Olmaz Ya... Tabîî... Biri İnsan, Biri Hayvan!” / 239
“Bir Zamanlar Biz de Millet, Hem Nasıl Milletmişiz” / 241
“Bir Yığın Kundakçıdan Yangın Görenler Milleti” / 244
“Çık Da Bir Seyret Bahârın Cûş-ı Rengâ-Rengini” / 247
Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi / 249

DÖRDÜNCÜ KİTAP
FÂTİH KÜRSÜSÜNDE / 253

BEŞİNCİ KİTAP
HÂTİRALAR / 317

- “Ey Bunca Zamandır Bizi Te’dib Eden Allah” / 319
Uyan! / 322
“Ne İrfandır Veren Ahlâka Yükseklik, Ne Vicdandır” / 324
“Müslümanlık Nerde! Bizden Geçmiş İnsanlık Bile” / 326
“Nihâyet Neyse İdrâk Ettiğin Şey Ömr-i Fâniden” / 328
“Biz Ki Yarmıştık Şu’unun En Büyük Ummânını” / 330
“Şehâmet Dîni, Gayret Dîni Ancak Müslümanlıktır” / 332
El-Uksur’da / 334
Berlin Hâtıraları / 339
Necid Çöllerinden Medîne’ye / 368

ALTINCI KİTAP
ÂSİM / 377

- (Çanakkale Şehitleri) / 448

YEDİNCİ KİTAP
GÖLGELER / 471

- Hüsrân / 473
Şark / 475
Alınlar Terlemeli / 477
Umar Mıydın? / 479
Mehmed Ali’ye / 482
Hâlâ Mı Boğuşmak? / 483
Yeis Yok / 486
Azimden Sonra Tevekkül / 488
Süleyman Nazîfe / 491
Bülbül / 494
Leylâ / 497
Fir’avun İle Yüz Yüze / 499
Şehidler Âbidesi İçin / 507
Vahdet / 508
Gece / 510
Hicran / 512

Secde / 514
Hüsâm Efendi Hoca / 516
Kıt'alar
Kıssadan Hisse / 517
Resmim İçin / 517
Resmim İçin / 517
Tebrik / 518
Tebrik / 518
Safahat İçin / 518
Resmim İçin / 519
Sa'dî'den Tercüme / 519
Mevlid-İ Nebî / 519
Çocuklara / 520
Bir Arıza / 520
Bir Gece / 523
Ne Eser Ne De Semer / 524
Derviş Ahmed / 525
Said Paşa İmâmı / 528
Yine Kıt'alar
Resim İçin / 533
Nefs-i Nefis / 533
Yaş Altmış! / 534
Nevruz'a / 534
Nerdesin? / 535
Tek Hakikat / 535
Hayat Arkadaşıma / 535
San'atkâr / 536

SÖZLÜK / 545

Yeni Dönem *Safahât*'a Başlarken

Safahât için yeni bir dönemin başlangıcı saydığımız ilk baskısıyla bizi buluşturan Rabbime hamd ederim. 1944'ten bugüne dek okuyucusuyla buluşan *Safahât*'ın, 1986 yılına değin önce "İnkılap Aka" daha sonra adı "İnkılap" olan yayınevinde basımı yapılmıştı. Bu süreçte *Safahât*'ın hazırlayıcısı Dedem Mehmed Âkif'in damadı, teyzemizin eşi kıymetli Ömer Rıza Doğrul Beyefendi oldu. Özveriyle *Safahât*'ı önce Latin harflerine çevirdi, ardından basımı için hazırladı. Bugün elimizde bulunan *Safahât* onun bu özverili çalışmasının bir ürünüdür. Henüz küçük bir çocuk olarak onun kütüphanesinde yürüttüğü ve sabahları bulan çalışmalarına çokça şahitlik ettim. *Safahât*'ın bugün itibariyle Dedem Mehmed Âkif'in ailesiyle bağlantılı olarak yayımlanma safhası hakkında üç dönemden bahsedebiliriz.

İlk Dönem: Ailemiz adına, Ömer Rıza Doğrul'un çevirisi ve baskısıyla oluşan *Safahât* (1944-1986-2006).

İkinci Dönem: Ailemizin ricasıyla Mahir İz Beyefendi'nin yaptığı çalışma ve akabinde M. Ertuğrul Düzdağ Beyefendi'nin hazırlığıyla oluşan *Safahât* (1987).

Üçüncü Dönem: Ailemizin ricası ve izniyle Fatih Bayhan Beyefendi evladımın hazırladığı *Safahât* (2018).

Eniştemiz Ömer Rıza Bey'in yaptığı çevirinin ilk yayıncısı bilindiği gibi "İnkılap Aka Yayınevi" (1944) oldu. Ailemizi o günler temsil eden Ömer Rıza Doğrul ve Muhiddin Akkor eniştelерimiz, Cemile ve Feride teyzelerimle, Tahir dayım ve annem Su'ad Hanım bu yayın hakkını o dönemde böyle uygun bularak "İnkılap Aka" ya vermişti. Daha sonra "İnkılap Yayınevi" ne dönüşen bu yayıncımız, telif hakkının 70 yıla çıkmasıyla 2001 yılında yeniden ailemizle temasa geçerek bir telif sözleşmesi gerçekleştirmişti.

Bilindiği gibi yasal telif sözleşme süresi geçmişte 50 yıl olduğu için 1986'ya kadar "İnkılap Aka Yayınevi" *Safahât*'ı tek bir yayıncı olarak bastı ve çoğalttı. Biz aile olarak 1952'den sonra eniştemiz vefat ettiği için bu konuyu yasal boyutlarıyla asla takip etmedik.

Ancak teyzemiz Feride Hanım'ın, Ömer Rıza Doğrul'un (1952) vefatından sonra, dedemin talebesi, Muhterem Mâhir İz (1895- 1974) Beyefendi'den rica ederek *Safahât*'ın yayınıyla ilgilenmesini istediği konuşuluyordu. Fakat *Safahât*'ın resmî yayın hakları "İnkılap Aka Yayınevi" nde olduğu için zaten yasal olarak bir başka yayıncının baskı yapma imkânı yoktu. Bu nedenle mevcut *Safahât*'la ilgili düzeltmeleri, metin sadeleştirmelerini yaptıklarını, Mahir İz Beyefendi'nin, talebesi Mehmet Ertuğrul Düzdağ'ı bu çalışmaların içinde vazifelendirdiğini öğrendik.

1986'da "İnkılap Aka" ile yasal süre son bulunca Mahir İz Beyefendi'nin başlattığı bu çalışmayı Mehmet Ertuğrul Düzdağ Beyefendi'nin "hazırlayan" imzasıyla 1987'de yayımladığını biliyoruz. Daha sonra yasal süre 70 yıla çıktığı halde maalesef "İnkılap Yayınevi" dışında hiçbir yayınevi bizimle herhangi bir irtibata geçme lütfunda bulunmadılar. Dedemiz Mehmed Âkif'in için maddesin-

den ziyade manasına talip olmasının verdiği ruh ve edep ile *Safahât* çalışmasını yapan kişiler hakkında tek söz etmedik. Biz aile olarak Türkiye'nin içinde bulunduğu durumları ve ailemizin maddi manevi durumunun da çok imkân vermemesi nedeniyle dedem gibi sessiz yaşamayı seçtiğimiz için, kim bizi nereden bilecekti...

Ancak *Safahât*'la ilgili yeni baskıları, yeni çalışmaları takip ediyor, alıp okuyorduk.

2000 yılında önce annem Su'ad Hanım'ı, 45 gün sonra da dayım Tahir Bey'i kaybettik. Ailemizin büyüklerini ebedi âleme uğurlamış, yalnız ablam Ferda Hanımefendi'yle baş başa kalmıştık. Oğlum ve gelinimle aynı evde yaşamaya başladık.

Zaman zaman bazı gazeteciler dedemin vefat yıl dönümünde nasılsa bizi buluyor ve röportajlar istiyorlardı. Bunları hiçbir zaman reddetmedik. Ailesi olarak dedeme ait elimizdeki mektupları hem kamuoyuyla hem dostlarıyla buluşsun diyerek yayınlanması için teslim ettik. Hamdolsun mektuplar *Firaklı Nâmeler* adıyla "Timaş Yayınları"ndan çıktı.

2010 yılında Fatih Bayhan Beyefendi bizimle görüşmek istediğini beyan edip aradı. Bir araya geldik. Evimizde ağırladık. Samimiyetiyle hem ablacığımı hem ailemizi kendi ailesi bildi, biz de onu kendi evladımız gördük. O günden bugüne yılın belli günlerinde ortak çalışmalarla başlayan buluşmalarımız, her yıl artarak yıla yayılan konferanslara dönüştü. Ablacığımın rahatsızlığı vardı, bu nedenle aile adına daha çok benim katılmamı istiyordu. Bu sürecimiz *Dedem Mehmet Akif* kitabıyla yeni bir esere dönüştü. Ailesi olarak tüm hatıraları, bilgi ve belgeleri Fatih evladımınla paylaştık ve bu eser oluştu. Ablacığım maalesef çok heyecanla beklediği bu eseri göremeden ebedi âleme göçtü.

Gençlerle buluşmalarımız o denli artmıştı ki artık yılın neredeyse yarısında okullarda, farklı illerde, zaman zaman yurt dışında programalara katılmaya başladık. Bu yeni durumun ve gösterilen ilgi ve alakanın bize yüklediği mesuliyeti Rabbim bize idrak ettirdi. Dedemin şiiriyle, yazısıyla, sözüyle hâlâ ne büyük bir tesir alanı oluşturduğuna şahit olmak beni hem mutlu kılıyor hem de vazife yüklüyordu.

Bu vazifeyi müdrük halde 2015 yılında dedem için bir fikrî inşaa süreci olan *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* hikâyesinin içinde bulduk kendimizi. Fatih Bayhan Beyefendi evladıyla *Sebilürreşad*'ın çıkmasının ve devam etmesinin gerekliliğini konuştuk ve hamdolsun 2016'nın 14 Ağustos günü *Sebilürreşad* yolcuğunun 1908'deki ilk başlangıç gününü esas alarak kapatılmasının üzerinden 50 yıl sonra *Sebilürreşad* "yeniden" yayına çıktı. Kaldığı yerden bu ağır yükü sırtlanarak fikrî yolcuğu, fikir çilesiyle üstlendiği için hem ona hem de beraberinde yürüyen tüm dostlarına müteşekkirim.

Bugün *Sebilürreşad*'ın yeni döneminin üçüncü yılındayız. Hamdolsun aylık periyotlarla devam ediyor.

Aile olarak yine gördük ki *Safahât*'la ilgili okuyucu kitlesi bu konferanslarla bizlerle buluşurken farklı farklı baskılar, içerik değişiklikleri, sorunlu denilebilecek yorumlar ve dipnotlar, dedemin *Safahât*'ına almadığı şiirlerin sırf dedeme ait şiir olduğu için bu yeni baskılarda kitabına alınarak konulduğu ve adının *Safahât* olarak değiştirilmediği baskılar bizi ziyadesiyle üzdü.

Elbette Mehmed Âkif, milletimize mâl olmuş bir değerdir. Ona sadece ailesi olarak bizim sahip çıkmamız, onun fikirlerine hizmeti şiar edinmiş samimi insanları rencide etmemiz söz konusu dahi olamaz. Bu bir defa Âkif'in ahlakı

da değildir. Ancak ailesi olarak biz, Dedem Mehmed Âkif'in tek somut mirası olan *Safahât*'ı ve *Sebilürreşad*'ı korumak, orijinaline sadakat göstererek yarınlara sağlıklı ulaşmasını sağlamak bizim artık temel vazifemizdir.

Bu nedenle elinizdeki *Safahât* çalışması Mehmed Âkif Ersoy'un ailesi olarak bizim rızamız ve iznimizle bu tahrifatlara engel olmak amacıyla başlatılmış bir çalışmadır. Fatih Bayhan Beyefendi evladımın uzun yıllar birlikte verdiğimiz edebî ve kültürel mirasımıza samimiyetle sahip çıkma gayretinin bir sonucu olarak bu çalışma kendisinden talep edilmiştir. Bu çalışmanın bizim nezdimizdeki en temel iki özelliği vardır:

Birincisi; elbette Mehmed Âkif Ersoy'un ailesi olarak iznimiz ve rızamızla bu çalışmanın yapılmış olmasıdır.

İkincisi; *Safahât* adı altında, dedemin hazırladığı orijinal metne, şiir, dipnot ve içeriğe saygı duyularak sadakat gösterilen bir çalışma olmasıdır.

Hâlen piyasada *Safahât* adı altında basılarak, yasal telif süresi kalmadığı düşünülerek hazırlanan, içine dedemin *Safahât*'ına koymadığı şiirleri, notları ve yazıları ilave ederek "tahrifat" yapılan eserlere rızamız yoktur. Dedemin tek eseri olan *Safahât*'ı tahrif ederek eseri yarınlara taşıyamayız.

Bu nedenle elinizdeki *Safahât*, tahrifata mâni olmak gayesiyle hazırlanmış, orijinal hâline sadık kalınarak ortaya çıkartılmış bir eserdir. Bu eserin basım ve dağıtımını sağlamak vazifesi de "Timaş Yayınevi" ve "Sebilürreşad Yayınevi" ne düştü. Her iki yayınevine de teşekkür ediyorum. Allah, emeklerimizi zayi etmesin...

Gayretlerimizi tesirli kılsın ve bizi bu amaca hizmet eden kullarından kılsın...

Âmin.

Selma Ersoy Argon

Yeni Bir Safha; *Safahât*

Safahât, Mehmed Âkif Ersoy'un 1911-1933 yılları arasında yayımladığı yedi kitabının 1944 yılında tek bir kitap halinde ve Latin harfleriyle basılmasıyla tab'a bürünmüştür. Eser, yazıldığı dönemin sosyal sorunlarını, tarihî ve dinî konularını ele alan manzum eserlerden oluşmaktadır.

Safahât kelimesi, "hayatın değişik yüzleri, görünümleri, safhaları" anlamına gelmektedir. İlk kitabın yayımlandığı 1911'den sonra yayımlanan diğer kitapların her biri ayrı ayrı yayımlanmış daha sonra bütün külliyat *Safahât* ismi altında toplanmıştır. *Safahât* adı altında bir araya gelen kitaplar sırasıyla şunlardır: Safahât (1911), Süleymâniye Kürsüsünde (1912), Hakkın Sesleri (1913), Fâtih Kürsüsünde (1914), Hâtıralar (1917), Âsım (1924), Gölgeler (1933).

Birinci kitap Safahât, "Evlâdım Mehmed Ali'ye yâdigâr-ı vedâdımdır." ithafıyla başlar. Hicaz valilerinden Müşir Ratip Paşa'nın oğlu olan Mehmed Ali, Mehmed Âkif'in evine kadar giderek özel ders verdiği; ilme meraklı, içinde bulunduğu maddi varlığa rağmen o varlığın verdiği adapsızlığa meyletmeyen, çalışkanlığı, hafızası ile şairin hayran olduğu bir talebesidir ve çok genç yaşta vefat etmiştir. Eser, Âkif'in ilk şiir kitabı olarak 1911'de

yayımlanır. Birinci kitap “Safahât” a Âkif başlıksız bir şiir ile girizgâh yapar. Bu şiirde okura seslenir ve şiirlerinin hangi “hüviyette” olduğunu dile getirir. Bu kitaptaki manzumelerde; siyasi olaylar, mistik duygular ve dünyevi görevler konu edilir. Manzum hikâye özellikleri taşıyan 44 manzumeden meydana gelir. 3084 mısradır ve 1911, 1918, 1928 olmak üzere üç baskı yapmıştır.

İkinci kitap “Süleymâniye Kürsüsünde”; “Kardeşim Fatin Hoca’ya” ithafıyla yayımlanır. Âkif üstadımızın sohbetinden haz aldığı, uzun saatler hiç ayrılmadan sohbet ettiği Astronomi Profesörü Fatin Gökmen, “Fâtih Kürsüsünde” adlı manzumesinde işlemeye çalıştığı görüşlerinin de ilham kaynağıdır. Üstadımızın ona yakın olmak için evini taşıdığı, ailesi tarafından nakledilir. Gökmen, İstanbul Kandilli Rasathanesi’nin kurucusudur. Ayrı bir kitap olarak 1912’de yayımlanmış olan “Süleymâniye Kürsüsünde”, 1002 mısralık tek bir manzumeden oluşur. Manzume, Âkif’in dostu Abdurreşid İbrahim’in ağzından anlatılır. Süleymâniye Camii’ne giden iki kişinin söyleşileriyle başlar, kürsüde seyyah Abdurreşid İbrahim’in konuşturulduğu uzun bir bölümle devam eder. “Süleymâniye Kürsüsünde”; 1912, 1914, 1918, 1928 olmak üzere dört baskı yapmıştır.

Safahât’ın üçüncü kitabı “Hakkın Sesleri”, topluma İslâmi mesajı vermeye çalışan on manzumeden oluşur. Manzumelerden sekizi âyet-i kerime ile başlarken biri hadis-i şerif ile başlar, “Pek Hüzünlü Bir Mevlit Gecesi” adını taşıyan şiir ise en sonda yer alır. Âkif bu kitabında manzumelerinin başına koyduğu ilahî beyanların bir nevi manzum yorumunu yapar. Şair, bir yandan dinsizliğe, ırkçılığa, umutsuzluğa eleştirilerini dile getirirken bir yandan da umuda, coşkuya ve heyecana vurgu yapar. Bu

kitap, toplamda 482 mısralık 10 manzumeden meydana gelir. 1913, 1918, 1928 olmak üzere üç baskı yapmıştır.

Dördüncü kitap “Fâtih Kürsüsünde”, “Hamâsî Şâirimiz Mithat Cemâl’e” ithafıyla başlar. Kitap, “İki Arkadaş Fâtih Yolunda” ve “Vaiz Kürsüde” isimleriyle oluşturulan iki bölümden meydana gelir. “İki Arkadaş Fâtih Yolunda” isimli bölümde Âkif’in yanındaki arkadaşı büyük bir ihtimalle manzumenin de ithaf edildiği Mithat Cemal’dir. İki arkadaş Fâtih Camii’ne gidene kadar birçok konu hakkında yol boyunca konuşurlar. Âkif, bu konuşmalar esnasında sanat anlayışına dair görüşlerini de dile getirir. İkinci bölüm “Vaiz Kürsüde” adlı kısımda bir vaizin ağzından toplumun yaralarına temas edilirken Doğu âleminin en büyük zaafı olan tembellik de eleştirilir ve çalışmanın ehemmiyetine vurgu yapılır. Manzumede bu durum altı defa tekrar edilen şu beyit ile zihinlere kazınır:

“Bekâyı hak tanıyan sa’yî bir vazife bilir;

Çalış çalış ki bekâ, sa’y olursa hak edilir.”

Manzume 1692 mısradır ve 1914 (iki baskı), 1918, 1924 olmak üzere dört baskı yapmıştır.

Beşinci kitap “Hâtıralar”, “Hânedân-ı Hilâfetin erkân-ı muazzamasından Ömer Faruk Efendi Hazretlerine takdime-i tazimimdir.” ithafıdır. Son Halife Abdülmecid Efendi’nin oğlu olan Ömer Faruk Efendi bir Osmanlı şehzadesidir. O, Âkif’in, saltanat ailesi içinde ithaf yaptığı tek şahsiyettir. “Hâtıralar” kitabında Balkan ve I. Dünya Savaşı’nın acılı anılarıyla, şairin savaş sırasında yaptığı seyahatlerdeki gözlemleri anlatılır. Âkif’in gezdiği yerlerdeki izlenimleri ve toplumsal felaketler karşısında Allah’a yakarışlarını içerir. 10 manzume, 1314 mısradır ve 1917, 1918, 1928 olmak üzere üç baskı yapmıştır.

Altuncu kitap “Âsım”, “Kardeşim Fuad Şemsi’ye” ithafıyla başlar. “Âsım”, Hocaîade ve Köse İmam arasında gerçekleşen karşılıklı konuşma şeklinde yazılmış, 2292 mısralık tek bir manzum hikâyeyi içerir. “Çanakkale Şehitleri” şiirine ise bu manzumenin içinde yer verilmiştir. Eğitim-öğretim, ırkçılık, savaş vurgunculuğu, Batıcılık, gibi pek çok konudan bahseder. Âsım, Mehmed Âkif’in idealize ettiği; Batı’nın ilmi, tekniği ile mücehhez aynı zamanda kendi özündeki mayayı kaybetmemiş bir neslin timsalidir. 2292 mısradan oluşan bir manzumedir ve 1924, 1928 olmak üzere üç baskı yapmıştır.

Yedinci kitap “Gölgeler”, “Şarkın tek dâhi-i san’atı Şerif Muhittin Beyefendi’ye hâtıra-i tazim” ithafıyla başlar. Şerif Muhittin Targan (1842-1967) değerli bir udîdir. Âkif, onun fazilet ve irfanına bu arada musikîsine de meftun olmuştur. Ayrıca Targan, Türk sanatını dünya çapında kendisine saygı duyulacak bir şekilde temsil etmiş bir şahsiyettir. “Gölgeler” şairin İstiklâl Savaşı ve Mısır yıllarında (1918-1933) yazdığı 41 manzumeyi içerir. Her biri, yazıldıkları dönemin izlerini taşır. Üç tanesi âyet yorumu şeklindedir. 41 manzumenin tamamı 1374 mısradan meydana gelir. 1933’te tek baskı yapmıştır.

Safahât’ı oluşturan yedi kitaptan altısının “kitap olarak” şairin değer verdiği kişilere ithaf edilmiş olduğunu görüyoruz. Bunun dışında 23 ayrı şiirinde, doğrudan bazı kişilere de yapılmış ithaflar mevcut. Ayrıca şiir başlığı olarak ithafları var; 28 şiirinin başlığını ithaf olarak kullanmıştır, değer verdiği şahısları şiirine başlık yaptığı görülmektedir. Bunlar da bir çeşit ithaf sayılır. Âkif bu yolla o şahsı anlatır, onunla ilgili bazı değerli hususları dile getirir.

Üstadımız Mehmed Âkif’in vefatından kısa bir süre önce, *Safahât*’ın Latin harfleriyle basılmasını arzu ettiğini, ancak

onun baskısını görmeden vefat ettiğini biliyoruz. Merhum üstadımızın bu arzusunu, damadı Ömer Rıza Doğrul'un yerine getirmesiyle *Safahât* 1944 yılının ilk aylarında basılmıştır. Daha önce Osmanlıca olarak basılan *Safahât*'ın neden Latin harflerine geçişle yenilenmediği hususu üstadımızın Mısır'da bulunması ile izah edilse de *Safahât*'ın o yıllarda Mısır'da yapılan baskılarının dahi ülkeye sokulmadığını belirtmek üstümüze bir vazifedir.

27 Aralık 1936'da vefatından önce kendisinin bizatihi "Gölgeler" adını verdiği yedinci *Safahât*'ı Latin harfleriy-le basılması için çalıştığı, gerekli tetkiklerini yaptığı ve yeni düzeltmelerde bulunduğunu Ömer Rıza Bey'in 1944 yılında ilk baskısı yapılan *Safahât*'a yazdığı önsözden anlıyoruz. Nitekim eski harfli *Safahât*'ın sık sık arandığını, sahalarda çok yüksek ücretlerden satışı sunulduğunu ifade eden Ömer Rıza Bey, "Merhumu sevenler *Safahât*'ın yeniden basılmasını temin için beni teşvik ediyorlardı. Bu samimi arzuyu gerçekleştirecek imkânları bulmak benim belli başlı emelimdi..." diyor ve *Safahât*'ın Latin harfleriy-le basılmasını temin için verdiği gayreti bir bir anlatıyor.

Safahât'a olan ilgi bu yıllarda dahi o denli yüksektir ki, Üstadımız Mehmed Âkif'in, "Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir..." diye şiirine nakşettiği o satırlar adeta bereketli bir ömrün mütevazı cümlelerle izahıdır. Milletimiz *Safahât*'a olan sevgisini 1944'ün hemen Ağustos ayında kitabın ikinci baskısına neden olacak bir alaka ortaya koyuyor. O baskıda da Ömer Rıza Bey; "*Safahât*'ı beş altı aylık bir müddet içinde tükenmeğe yüz tutmuş olduğu için ikinci defa basılmasına ihtiyaç hiss olunmuştur. Bu ihtiyacı tatmin için *Safahât*, Türk harfleriy-le ikinci defa basılıyor ve merhumu sevenlerin huzuruna çıkıyor." diyerek sevincini kayda geçirmiştir.

Safahât'ın üçüncü baskısı ise bu ilk iki baskısından daha farklıdır. Zira üçüncü baskısı öncesinde Mehmed Âkif üstadımızın şahsiyeti hakkında yakın dostu Mithat Cemal tarafından bir yazı kaleme alınmış, yine Âkif üstadımızın *Sırat-ı Müstakim*'de birlikte yola çıktığı Tahirü'l-Mevlevi birinci *Safahât*'ın şerh ve izahını yapmıştır. Böylece daha üçüncü baskısıyla *Safahât*; dipnot, kelime, ithaf, lügat (söz-lük) ilaveleriyle metnin dibaceleri güçlü bir eser haline getirilmiştir. Ömer Rıza Bey, bu katkıları üçüncü baskının önsözünde belirtmiş ve “Bu basımın önceki basımlardan daha mükemmel olması için ciddiyetle çalışılmıştır.” diye not düşmüştür. *Safahât*, daha sonra yapılan baskılarıyla okuruyla buluşmuş ve edebî hayatımızı beslemiştir.

1952'de Ömer Rıza Bey'in vefatıyla *Safahât* için yeni bir sürecin başladığını görüyoruz. Merhum üstadımızın kızı Feride Hanım, üstadımızın muhterem talebesi Mahir İz Beyefendi'ye *Safahât*'ın basımıyla ilgili bir ricada bulunmuştur. Bu rica üzerine Mahir İz Bey vefat edeceği 1974 yılına kadar yakın talebesi Mehmet Ertuğrul Düzdağ Bey'i *Safahât*'la ilgili çalıştırmıştır. Ancak bu çalışmanın bir basım yapabilme imkânı yoktur zira eserin o yıllarda telif sözleşme süresi olarak öngörülen elli yıl esas alınarak “İnkılap Yayınevi” ne basım, yayım ve dağıtım hakları verilmiştir. Bu nedenle Düzdağ Beyefendi'nin ilk *Safahât* çalışması, eserin ellinci yılının sona erdiği hesabıyla 1986 yılına rastlar. 1986 yılından sonra Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı ve Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Müdürü sıfatıyla Ertuğrul Düzdağ Bey bu ilk *Safahât* çalışmasının önsözünde Ömer Rıza Doğrul Bey'in hazırladığı *Safahât*'tan farkını anlatırken; “Çalışmamızda, kitapların şairimizin hayatında ve onun tashihinden geçerek yapılmış olan son baskıları esas alınmış, şiirlerin daha önceki neşirleri -dergideki ilk yayından itibaren- bu son şekilde karşılaştırılarak

aradaki farklar tesbit edilmiştir.” diye ifade etmiştir. Yine aynı yazısında, bu çalışmasının farkını anlatmaya çalışmış ve “Mehmed Âkif’in lisan, edebiyat ve fikir bakımlarından geçirdiği değişiklik ve gösterdiği tekamülün eserlerindeki aksi olan bu tashihlerin şimdiye kadar tam olarak tesbit olunmamış bulunması Mehmed Âkif hakkında yapılan çalışmaların eksik kalmasına sebep oluyordu.” diyerek yapılan tashih ve düzeltmelerin önemine vurgu yapmıştır. Onun bu çalışması Kültür ve Turizm Bakanlığınca halk baskısı yapılarak neşredilmiştir. Daha sonraki yıllarda da bu baskılar devam edegelmiştir.

Eserin telif süresiyle ilgili olarak yasal değişiklik olmasına rağmen, yani telif süresi elli yıldan yetmiş yıla çıkmasına karşın, nedense 2006 yılına kadar “İnkılap Yayınları” dışında *Safahât* baskısı yapan, basan ve dağıtan yayıncılar Mehmed Âkif Ersoy’un ailesiyle herhangi bir görüşme gereği duymamışlardır.

Elinizdeki bu baskı, yetmiş yılını dolduran eser sahibi telif hakkı süresi sonrasında ailesinin, yasal ve kanuni bir hak ve hukukî şartı bulunmamasına rağmen, maddî ve manevî hakkını yeniden bir ahlaki mesuliyet gereği koruyarak imza edildiği ilk eserdir.

Safahât, içindeki dil, dipnot, izah ve sadeleştirmelerle kendine ait değerini korurken, iki açıdan daha kıymet kazanıyor:

Birincisi; bu çalışma bizatihi Mehmed Âkif Ersoy’un ailesi adına Selma Ersoy Hanımefendi’nin (Su’ad Hanım’ın kızıdır) kendisiyle on yılı aşan beraber çalışmamızın bir sonucu olarak talep edilmiş ve bu talep üzerine hazırlığı yapılmıştır.

İkincisi; önce Ömer Rıza Bey tarafından küçük bir ilave ile başlanan, ancak 1987’den sonra farklı farklı çalışmalarla

ilaveler yapılarak Mehmed Âkif Bey üstadımızın orijinal *Safahât* metnine koymayı uygun bulmadığı şiirlerin, hatta “Ben onu milletime hediye ettiğim için *Safahât*’ıma koymadım” dediği İstiklâl Marşı’mızın dahi *Safahât*’a konularak eserin orijinal metninin tahrif edilmesine karşı ailesinin bir hassasiyetiyle yeniden hazırlanmayı arzu etmesi bu çalışmaya zemin teşkil etmiştir.

Üstadımız Mehmed Âkif Ersoy’un ailesinin teşviki, talebi ve izniyle uzun bir süredir verdiğimiz emeğin bugün artık kitap olarak *Safahât* okuyucusuyla buluşacak noktaya gelmesi, Allah’ın bir lütfudur. Sadece edebiyat ve sanat dünyamızın değil, düşünce ve fikir dünyamızın beslendiği *Safahât*’ın orijinal hâlinin yeni nesle dipnot ve atıflarla sadeleştirerek sunulması, umulur ki bir nebze de olsa katkı sunacaktır.

Yine, üstadımızın 1908’de *Sırat-ı Müstakim* ile başlayan 1912’de *Sebilürreşad* adını alarak yoluna devam eden ancak zaman zaman kesintiler olsa da 1966 yılına kadar Eşref Edip Bey tarafından yayınına devam eden *Sebilürreşad*’ın kapatılmasının üzerinden elli yıl geçtikten sonra 14 Ağustos 2016’da yeniden yayınına başlamış olunması da aynı iradenin izniyle gerçekleşmişti. Allah’a hamd ederim ki, *Sebilürreşad*, yoluna kaldığı yerden devam ederek İttihâd-ı İslam’ın fikir ve düşüncesini bir cehd mevzi bilerek yoluna devam edecektir.

Safahât’ın da yeniden ailesinin muvafakatiyle okuyucusuyla buluşması önemli bir adımdır.

Eser Hazırlanırken İzlediğimiz Usûl Hakkında

Eserin hazırlanması sırasında izlediğimiz usûl hakkında da kıymetli okuyucularımızı bilgilendirmek vazifemizdir.

1. Metnin hazırlanmasında, *Safahât*'ın kitap halinde en son baskısı olan 1928 baskısı esas alınmıştır. Ancak sonraki yıllarda büyük emekler verilerek yapılan düzenlemeler, dibacelerle beraber, neredeyse tüm *Safahât* baskıları, üstadımızın şiir ve nesir yazılarının yayımlandığı, başmuharriri olduğu *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* mecmuaları tetkik edilmiştir.
2. Eserin, üstadımız Mehmed Âkif tarafından uygun bulunarak son şekli verilmiş hâli hem çalışmamızda esas alınmış hem de orijinaline sadık kalınarak; ilave şiirler, ek nesir ve kısa şiirler, “Onu milletime armağan ettiğim için *Safahât*'ıma almadım” dediği İstiklâl Marşı şiiri bu çalışmamıza konulmamıştır.
3. Üstadımızın eserin orijinal metninde yer alan notları, yıldız (*) işaretiyle metinlerin altında gösterilmiştir.
4. *Safahât*'ın orijinal metninde verilmeyen; sûre adı, hadis-i şerif atıfları dipnotlara tarafımızdan eklenmiştir.
5. Kitabın 1928 baskısında değiştirilen, daha sonra ilave edilen bazı ifadeler dipnotlarda belirtilmiştir.
6. Âyet-i kerimelere yapılan atıfların meâl tercümelelerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait “Kur'an-ı Kerim Meâl-i Şerifi” esas alınmıştır.
7. Kullanılan noktalama işaretleri, Âkif'in hatırasına hürmeten orijinaline sadık kalınmış ve olduğu gibi kullanılmıştır.
8. Metinde bazı kelimeler halk söyleyişine göre yazılmıştır.
9. Kitabın ilk baskılarında yer alan, daha sonra Mehmed Âkif üstadımızın yaptığı düzeltmeler nedeniyle bulunmayan mısralar dipnotlarda belirtilmiştir.

10. Manzumelerinin her birine ait vezinler çıkartılmış ve manzumelerin sonuna ilave edilmiştir.
11. Şiirlerin yazılış veya yayımlanış tarihlerini gösteren Hicrî ve Rumî tarihlerin Miladi tarih olarak karşılıkları verilmiştir.
12. Arapça ve Farsça kelimelerin anlam kaymasına neden olabilecek uzatma işaretlerine ve aruz vezni icabı gerekli görülen telaffuzların yazılış biçimlerine dikkat edilmiştir.
13. *Safahât*'ı oluşturan yedi kitaptan altısının “kitap olarak” üstadımızın değer verdiği kişilere ithaf edilmiş olduğunu görüyoruz. Bunun dışında 23 ayrı şiirinde doğrudan bazı kişilere de yapılmış ithaflar mevcut. Bu ithafların kime ait olduğuna dair biyografik bilgilerde Mithat Cemal (Kuntay), Hasan Basri (Çantay), Eşref Edip (Fergan) ve bizatihi kendisine ait notlardan faydalanılmıştır.

Yazı hayatımın en bahtiyar çalışması olacağı için; haftalar, aylar ve yıllar boyunca verdiğimiz emeğin üstadımızın ailesince takdir görmüş bulunması ve bu münasebetle yeni nesle aktarımının bu çalışma ile arzu edilmesi bizim için bir şereftir. Buna rağmen, “Sakınan göze çöp batar” deyiminde olduğu gibi bir kusurumuz görülürse o kusurlar bendenize aittir, affımı istirham ederim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Fatih Bayhan
12 Mart 2018
Ankara

Mehmed Âkif Ersoy Kronolojik Hayat Hikâyesi

1873, 20 Aralık: Ailesi İstanbul'a bağlı Fatih/Sarıg zel semtinin Sarı Nasuh Mahallesi'nde ikâmet eden Mehmed Âkif, Çanakkale'ye bağlı Bayramiç nüfusuna kayıtlıdır. Babası Tahir Efendi, tahsil için k c k yaşta Arnavutluk'un İpek kazasına bağlı ŐuŐise köyünden İstanbul'a gelir. Tahir Efendi, "Fatih Medresesi"nin m derrislerindedir. Annesi Emine Őerife Hanım, aslen Buharalı olup Tokat'a yerleŐmiŐ bir ailenin kızıdır.

1878: Şubat ayında Emir Buhar  Mahalle Mektebi'ne başlar.

1879: Fatih İptid i Mektebi'ne geçer ve babasından Arapça  ğrenmeye başlar.

1882: Fatih Merkez RüŐdiyesi'nde eğitime başlar. Babasından Arapça dersleri almaya devam ederken, Es'ad Dede'den de Farsça ders almaya başlar. Hoca Halis Efendi'den aldığı derslerle Arapçayı ilerletir. Őiire ilgi duyması bu yaŐına rastlar. (H fız'ın *Div n*'ı, Sad 'nin *Gülistan*'ı ve Mevl n 'nın *Mesnev *'sini okuduğu yıllardır.) Ayrıca hafızlık çalışmalarına başlar.

1885: Mülkiye İdâdîsi'ne kayıt yaptırır.

1888: Mülkiye İdâdîsi'ni bitirir. Babası Tahir Efendi, Âkif'in okulu bitirdiği bu yılda vefat eder. Âkif, babasının vefatı üzerine, geçim kaygısıyla Mülkiye'nin yüksek kısmına gitmekten vazgeçer.

1889: Sarıgözel'deki evleri Sultanahmet yangınında yanar. Annesi ve kardeşiyle kalacakları bir ev kalmadığı için babasının talebesi Mustafa Sıtkı Efendi, aynı arsa üzerine ufak bir ev yaptırarak aileye destek olur. Yaşanan olaylarla gelen geçim sıkıntısı ve işsizlik nedeniyle Âkif, 1889 yılının sonunda eğitime başlayacak olan Baytar Mektebi'ne kaydolar. İlk sivil veteriner okul olan bu mektepten mezun olanlara hemen iş verilecektir.

1891: Ahırkapı'daki Sivil Tıbbiye Mektebi'nde eğitim gördükten sonra Halkalı'daki okula geçerek iki yıl da burada yatılı olarak okur. Bu okulda; spor, güreş ve şiirle ilgilenmeye devam eder. Dîvân edebiyatına ait manzumelere nazîreler yazmaya başlar.

1892: Bilinen ilk şiiri olan “Destur”u kaleme alır. (3 Kasım)

1893: Baytar ve Ziraat Mektebi'ni birincilikle bitirir. (22 Aralık)

– Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti'ne Umûr-ı Baytariye ve Islah-ı Hayvanat-ı Umum Müfettiş Muavinliği'ne tayin edilir. (26 Aralık)

– *Hazine-i Fünûn*'da ilk gazeli yayımlanır. (28 Aralık)

1894: Hafızlığını tamamlar. (Hafız İsa Efendi'ye devam etmiştir) Arapça dersini tamamlar ve icazet alır.

– Fransızca dersine başlar. (Lonlu Fransız Kamil'den ders almıştır)

– *Hazine-i Fünûn*'da ikinci gazeli yayımlanır. (18 Ekim)

1895: *Mektep* mecmuasında “Kur'an'a Hitap” şiiri yayımlanır. (14 Mart)

- Filibe’de çıkan *Gayret* gazetesinde bir mektubu yayımlanır. (25 Ocak)
- Edirne’ye resmî görevli olarak gider.

1896: Resmî görevli olarak Adana’ya gider. V. Ordu’ya at temini için gittiği Adana’da altı ay kalır ardından da Şam’a gider.

1898: Tophane-i Âmire Veznedarı Mehmed Emin Bey’in kızı İsmet Hanım ile izdivacı gerçekleşir. Bu evlilikten üçü kız, üçü erkek olmak üzere altı çocuğu dünyaya gelir.

- Rumeli, Anadolu ve Arabistan’ın çeşitli yerlerinde görevli olarak dolaşır.
- *Resimli Gazete*’de şiirleri yayımlanmaya başlar. Aynı mecmuada (Ağustos-Aralık nüshalarında) Camille Flammarion’dan tercüme ettiği “Urania” adlı çevirisi yayımlanır.
- Aynı dönemde “Bedâiyü’l-Acem” başlığıyla *Servet-i Fünûn* mecmuasında üç yazısı yayımlanır.

1900: Kızı Cemile dünyaya gelir.

1902: Kızı Feride dünyaya gelir.

1905: Orman ve Ziraat Nezareti Beşinci Şube Müfettiş Muavinliği’ne atanır.

1906: Halkalı Ziraat Mektebi’ne “Kitabet-i Resmîye” kompozisyon öğretmeni olarak atanır. (17 Ekim)

1907: Kızı Suad dünyaya gelir.

- Çiftçilik Makinist Mektebi Türkçe muallimliğine tayin edilir.

1908: Meşrutiyet’ten on gün sonra millete faydalı olacak irşad ve eğitim faaliyetlerine katılmak maksadıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne kaydolar. Fakat cemiyetin yeminine; “emr-i bi’l-maruf gereğince uymak” şartını koşmuştur.

- *Sırat-ı Müstakim* mecmuası yayımlanmaya başlar. Derginin başmuharriridir.
- Derginin ilk sayısında “Fâtiḥ Câmii” manzumesi yayımlanır.
- “Darülfünun Talebesine Mühim Tebşir” adlı makalesini yayımlar. (18 Kasım)
- Darülfünun Edebiyat şubesine Edebiyat-ı Osmanî hocası olarak tayin edilir.

(24 Kasım)

- *Sırat-ı Müstakim*’de Muhammed Abdüh’tan iki makaleyi çevirir ve yayımlar.

(27 Ekim/5 Kasım)

- *Sırat-ı Müstakim*’de Ferid Vecdi’den tercüme ettiği “Müslüman Kadını” adlı eseri yayımlar. (10 Eylül/31 Aralık)
- Baytar Mektebi’ne müderris olarak tayin edilir, ancak bu görevi kabul etmez.

1909: 31 Mart Vak’ası yaşanır ve *Sırat-ı Müstakim* yayınına yirmi beş gün ara vermek zorunda kalır.

- Sultan Abdülhamid’in hal’ fetvası mecmuada yayımlanır ve mecmuada *Sırat-ı Müstakim* imzasıyla dönemi anlatan bir makalesi neşredilir.
- Umûr-i Baytariye Müdür Muavinliği’ne terfi eder.

1910: “Baytar Mekteb-i Âlisi Mezunîni Cemiyeti” başkanlığına seçilir.

- “Köse İmam”, “Kocakarı ile Ömer”, “Mahalle Kahvesi”, “Şairin Huzurunda Münekkid” isimli manzumeleri yayımlanır.
- Muhammed Abdüh’un “Asr Sûre-i Celîle’sinin Tefsiri” tercümesini *Sırat-ı Müstakim*’de yayımlar.

1911: İlk şiir kitabı olan *Safahât* yayımlanır. (Nisan)

- Ferid Vecdi'nin, “Müslümanlık'ta Medeniyet” adlı eserinin tercümesi 31 bölümde yayımlanır.
- *Sırat-ı Müstakim*, Mehmed Âkif'in “İstibdat” adlı manzumesinden dolayı örfî idare tarafından sıkıyönetim nedeniyle kapatılır. (Mayıs)

1912: *Sırat-ı Müstakim* mecmuası İttihat ve Terakki tarafından kapatılınca derginin adı *Sebilürreşad* olarak değiştirilir. (5 Mart)

- “Süleymaniye Kürsüsünde” adlı manzumesi *Sebilürreşad*'da tefrika edilir ve Eylül ayında kitap olarak çıkar.
- 8 Ekim 1912'de Balkan Harbi başlar.
- “Fâtih Kürsüsünde” isimli manzumesi yayımlanır.
- Âyet ve hadîs açıklamalarını ihtiva eden 33 tane tefsir-i şerifi yayımlanır.

1913: Bayezid, Fatih ve Süleymaniye Camilerinde vaazlar verir. Halkı birlik ve beraberliğe davet eder. (Şubat)

- “Hakkın Sesleri” adlı *Safahât*'ın üçüncü kitabı yayımlanır.
- Yurt savunması temalı vaazları *Sebilürreşad*'da yayımlanır.
- Memuriyette karşılaştığı bir haksızlığa tepki olarak Baytarlık Dairesi Müdür Yardımcılığı'ndan ve Baytarlıktan istifa eder. (Mayıs)
- Darülfünûn'daki görevinden istifa eder. (Aralık)

1914: Ocak-Mart dönemini Abbas Halim Paşa'nın daveti ile (İstanbul-Beyrut-Kahire-El Uksur-Kahire-Medine-Şam-İstanbul) Mısır'da geçirir.

- Eylül ayında, Darü'l-Hilafeti'l-Âliye Medresesi'nin orta bölümünde Türkçe-edebiyat dersleri vermeye başlar. “Fâtih Kürsüsünde” adlı manzumesi bu yıl içinde üç baskı yapar.
- *Sebilürreşad*, 299. sayısından sonra kapatılır, iki nüsha *Sebilünnecad* adıyla yayımlanır.
- Ferid Vecdi tercümesi ve altı ayrı tefsir yazısı *Sebilürreşad*'da yayımlanır.
- Teşkilat-ı Mahsûsa tarafından Berlin'e gönderilen Âkif, Fransız ordusunda savaşan Müslüman askerler için Arapça beyannâmeler yazar ve bu yazılar cephelere uçaklardan atılır. Ayrıca “Berlin Hatıraları” adlı manzumesini burada kaleme alır.

1915: “Berlin Hatıraları” isimli manzumesi *Sebilürreşad*'da yayımlanmaya başlar. Yine bu yıl içinde Teşkilat-ı Mahsûsa Reisi Kuşçubaşı Eşref ile Necid seyahatine çıkar ve Medine'yi ziyaret eder. Ziyaretin ürünü olarak “Necid Çöllerinden Medine'ye” adlı manzumesini yazar.

- “El-Uksur'da” adlı manzumesi yayımlanır. (11 Şubat)
- *Sebilürreşad* dergisi birkaç kez açılıp kapanma sürecini yaşadıkdan sonra, hükümet tarafından 1916'nın Ekim ayı itibarıyla yirmi ay kadar kapatılır ve Sultan Vahideddin'in cülûsu üzerine sansür kaldırılır ve dergi tekrar yayımlanmaya başlar.

1916: *Sebilürreşad* mecmuası 11 Mayıs tarihinde yeniden yayımlanmaya başlar. Ancak 26 Ekim'de İttihat ve Terakki hükümetine muhalefetten tekrar kapatılır.

- Oğlu Tahir dünyaya gelir.
- “Berlin Hatıraları” yayımı devam eder.

1917: *Safahât*'ın beşinci kitabı “Hatıralar” yayımlanır.